

Televisionäytelmässä Landet
som icke är (Maa jota ei ole)
Edith Södergrania näytteli
Pirkko Nurmi ja Hagar Olssonina
Lilga Kovanko

Hagar Olsson 1893 -1978

”Uskon sisareni.”

TELEVISIOTEATTERI ESITTI VUODEN VAIHTEESSA NÄYTELMÄN EDITH SÖDERGRANIN (1892-1923) ELÄMÄSTÄ. MONIA JÄI ASKARRUITAMAAN RUNOILIJAN JA HAGAR OLSSONIN VÄLINEN YSTÄVYYS. TÄTÄ SEKÄ KIRJALLISESTI ETTÄ INHIMILLISESTI KIINNOSTAVAA IHMISSUHDETTA TARKASTELEE EVA ISAKSSON SEURAAVASSA EDITH SÖDERGRANIN HAGAR OLSSONIILE LÄHETTÄMIEN KIRJEIDEN VALOSSA.

"Voimmeko ojentaa toisillemme käden? --- haluan Teidän näkevän minut sellaisena kuin olen ja näyttää Teidät itselleni sellaisena kuin olette. Voimmeko seurustella jumalaisesti toistemme kanssa niin että kaikki raja-aidat kaatuvat? Puhun Teille vielä alentavaa, hapuilevaa vieraan kieltä. --- Oletteko Te se tulimeri johon halusin upota?"

□ 1918 Edith Södergran oli julkaissut toisen runoko-koelmansa "Septemberlyran". 11. tammikuuta Dagens Press-lehdessä ilmestyi arvostelu, jonka laatija oli Hagar Olsson. Hänen mielipiteensä kokoelmasta oli ylistävä, mutta koska hän ei sen enempää kuin muutkaan tuntenut Edith Södergranin runouden juuria eikä niitä vaikeita olosuhteita joissa tämä teki luomistyötään, hän kirjoitti myös moitti-

vaan sävyyn runoilijan taipumuksesta turhaan korkealentoisuuteen.

□ Muutaman päivän kuluttua hän sai postissa vastauksen arvosteluunsa. Hagar Olsson kirjoittaa: "Ymmärsin heti että minua lähestyi sisarsielu --- joku joka puhuu samaa kieltä, joka ymmärtää puoleksi sanotun ja jonka kanssa voi tuntea läheistä yhteenkuuluvuutta riippumatta siitä jাকাako tämä mielipiteet ja tunteet. Olin siihen aikaan seurallinen ihminen, elämä kuohui ympärilläni kuin nuorella ihmisellä ainakin ja olin keskellä vilkasta toimintaa. Mutta sisintäni en avannut kenellekään. Minusta tuntui, että ihmiset puhuivat vierasta kieltä, että jopa ystävät kulkivat toistensa ohi. Kaipasin sisarkieltä."

□ Hagar avautui ja lähetti kirjeen "sydämen kielellä". Jo 26. päivä tammikuuta Edith kirjoitti vastauksen jossa hän kutsuu vasta löytämänsä sisarta luokseen Raivolaan.

Kirjeen sävy nousee hengästyneestä teitittelystä sinutteluun: "Minua inhottaa puhua Teille tätä sanomalehtikieltä. --- Kirjoitan rakkauskirjeeni sinulle Hagar kun olen sillä päällä. Nyt minulla on omani, koko elämäksi."

□ Edellisen kirjeensä mukana Edith oli lähettänyt Dagens Pressiin tarkoitetun lausunnon johon hän odotti Hagarin vastaavan lehden palstoilla. Kun näin ei tapahtunut, hän kirjoitti syvästi loukkaantuneena: "Te olette asettanut minut julkisesti häpeäpaaluun."

Hän nimittää kirjettä "kohtalon kirjeeksi" ja vaatii Hagaria todistamaan ystäväyhtensä tulemalla hänen luokseen, "--- tai muuten ymmärrän kyllä jäädä yksin. Taivu tahtoni edessä, Hagar, kohtaat jostain joka on ihanampaa kuin kaikki rakkaus ja voimme kokea ihmeellisimmän."

□ Hagar vastasi kirjoittamalla lehteen sen puolustuskirjoituksen, jota Edith oli häneltä odottanut. Hagar Olsson on kertonut monien lehtiartikkeliansa olleen tavallaan Edithille osoitettuja kirjeitä.

□ Helmikuussa toteutui käynti Raivolassa jota Edith niin kiihkeästi odotti. "Ota mukaasi pala saippuaa. Tule, mutta ole varovainen, älä hyppää junasta. Pidä huoli itsestäsi."

□ Ensivaikutelma karjalaisesta syrjäkylästä ja siitä eristäytyneestä köyhyydestä, jossa runoilija eli yhdessä äitinsä, Totti-kissan ja Martti-koiran kanssa, teki Hagariin hämmentävän vaikutuksen. "Olin myös ujo ja hieman peloissani. Ainoa minkä tiedän on että ensi hetkestä lähtien tunsin tulleetni vedetyksi voimakenttään jo-

ka asetti suurempia vaatimuksia sisäisille mahdollisuuksilleni kuin mikään aikaisemmin kokemani."

"--- istuimme hämärässä salissa josta oli näköala lumen peittämään puutarhaan ja järvelle, lörpöttelimme niitä näitä, luimme toisillemme runoja, haaveilimme" katselimme Edithin monia hurmaavia kissa-albumia---". Tämän idyllin keskellä ystäväysten ajatus nousi sytleilemään ihmiskunnan ja maailman kohtalonkysymyksiä. "Olimme tuntemattomia ja köyhiä ja elimme maailman syrjäkolkassa ja kuitenkin tunsimme olevamme ruhtinaita. Koimme nuoruutemme suunnattomana mahdollisuutena: saada olla nuori uuden maailman kynnyksellä."

□ Edith Södergranin runojen suhde todellisuuteen on helppo ymmärtää väärin. Se mitä usein erehdytään pitämään mystiikkana ja arkipäivästä irronneena paatoksena on päinvastoin todellisuuden yliherkistyneeseen mieleen jättämä palohaava. Edith oli kaukana elämälle vieraasta haaveilijasta. "Hän hehkui toimintatarmoa. Hän ha-

lusi muovata ja muokata elämää, puuttua inhimilliseen kehitykseen. Mutta sairautensa ja äärimmäisen köyhyytensä kautta hänet oli sidottu toimeettomaan 'ja voimattomaan olotilaan. vailla kontakteja muualle ja jopa vailla älyllistä kosketusta."

□ Edith haaveili saavansa Hagarin kautta yhteyden ulkomaailmaan, aavistamatta millainen ilmapiiri siellä vallitsi. Hagar tunsii olevansa yhtä yksin Helsingissä kuin Edith kaukana Raivolassa. Edith asetti ystävälleen kohtuuttomia vaatimuksia, mikä sai Hagarin tuntemaan ahdistusta. Tästä kaikesta huolimatta ensimmäinen, vain muutaman päivän mittainen vierailu ei ollut synkkä. "Hänessä oli ylenmäärin iloa, viehättävää leikkillisyyttä ja hilpeää huimapäisyyttä kuin hänellä olisi ollut koreittain siroteltavia ruusuja."

□ Kokoelmassa "Rosenalteret" (1919) on ryhmä runoja jotka on kirjoitettu sisarelle. Edith toivoi ettei kukaan aavista kuka sisar oli - Hagar arvelee sen olleen yhdentekevää sen ajan kirjallisille piireille. Runo "Pimeässä" kertoo sisaren löytymisestä:

*En löytänyt rakkautta.
En löytänyt ketään.
Vavisten minä kuljin ohi
Zarathustran haudan
syksyisinä öinä:
Kuka enää kuulee minua
maan päällä?
Silloin kiertyi käsi
kepeästi elämäni ympäri -
minä löysin siskon...
Minä nykäisen hänen
kultaisia kiharoitaan -
sinä mahdotonko se olet?
Epäuskoisena katson
hänen kasvojaan ...
Niinkö jumalat leikkivät
kanssamme?*

(suom. Pentti Saaritsa)

Hagarilla oli työnsä, velvollisuuksia ja kii-reitä, kun taas Edithillä oli käytettävissään kaikki maailman aika. Hän kirjoittaa Raivolasta pitkiä kirjeitä ja moittii Hagaria siitä että tämä on unohtanut hänet. "Minulle on tikarinpisto joka päivä kun posti tulee eikä sinulta ole mitään. Kärsin hiljaa julmasti ja syvästi. Oletko kiveä vai onko. sinusta tullut kuuro ja

... "Uskon sisareni"

mykkä?" Runossa "Uskon sisareni" hän kirjoittaa:

*Minulla on sisar.
Keijut kutoivat
hänen silkkivaatteensa,
Kunneitsyt pirskotti
kastetta hänen
rinnallensa ...
Hän oli kaunis -
jumalten himoittava.*

*Sisareni ....
Onko hän pettänyt minut?
Kantaako hän tikaria
povessaan kepeäjalkainen?*

*En usko ketään
maailmassa
paitsi sisartani ...
Mitä hän sanoo on totta,
vaikka maailma hajoaisi,
ei sisareni valehtele.*

(suom. Aale Tynni)

Hagarin ensimmäisen ja toisen vierailun välillä ehti kulua lähes puoli vuotta, mikä selittää Edithin syyttävän sävyn Samalla hän tuntee sisarta kohtaan hellyyttä ja huolenpitoa: "Hagar suuteli minua kerran. Siinä suudelmassa oli enemmän kuin sanat voivat imaista, siinä oli pieni sairas-kertomus. Jos haluat ajaa pois sen joka tahtoo parastasi niin tosissaan kuin minä - tee se sitten. Hagar, olet sairas lapsi. Tule syliini kuin äidin syliin. Tunnen itsessäni voiman jolla pystyn voittamaan vihollisesi, anna minun hallita sinua ---. Haluan --- sinun tuntevan sielullista helpotusta (suudelmasi, joka tuskallisesti kärvensi vereni, sanoi että kärsit.)"

Näihin aikoihin Edith alkoi kiinnostua mystiikasta ja teosofiasta, mikä pian ehdytti hänen luomistyönsä kokonaan. Hän pyrki jatkuvasti etsimään keinoja joilla voisi vaikuttaa ihmiskunnan kohtaloihin, ja vasta vähän ennen kuolemaansa hän tunnusti mystiikan olleen väärä tie.

Viimeinen runoilijan elinaikana ilmestynyt koelma oli "Framtidens skugga" (1920). Seuraavat kolme vuotta olivat täynnä köyhyyttä ja sairautta, mutta mitä synkemmiksi ulkoiset olosuhteet käyivät, sen korkeammalle nousee Edithin elämänhalun liekki. "Minulla on ollut vaikeita hurmiokohtauksia, olen tuntenut tarvetta heittäytyä ruumiillisesti ilmaan ja tanssia, tanssia. Jos olisin terve, juoksisin metsissä ja tanssisin peninkulmittain."

Näinä vuosina hän näkee Hagarin kovin harvoin, kirjeissään hän toistuvasti syyttää tämän lainlyövän häntä. "Olen aina ajatellut että voit hylätä minut milloin tahansa." Usein hän kirjoittaa uneksivansa Hagarista: "Näin yöllä unta että suutelin sinua kaulaan. Vaelsimme yhdessä vaarallista tietä."

Edith lähettää Hagarille "sisarsormuksen". Siinä on tyyllitelty ruusu, sen keskellä jalokivi mustalla emalipohjalla ja "pari pientä briljanttia kimaltaen kuin kaste-pisarot lehdillä". Hagar puolestaan lähettää Edithille rahat jotka hän on saanut Kirjailijayhdistykseltä lähes kerjäämällä, epävarmana siitä, suostuuko Edith ottamaan vastaan tämän almun.

Vaikka Edithin elinvoimat tuntuvat ehtymätömiltä, hänen kirjeissään tuntuu kuoleman aavistus. "En usko että saan nähdä sinua enää, minulle tapahtuu jotakin vakavaa, 'sanko vuotaa kaivolla', sieluni organismi tuhoutuu."

Keväällä 1923 Hagarille tarjoutuu tilaisuus tehdä matka Keski-Eurooppaan ja Rivieralle, epäröimättä hän suostuu. Siellä hän saa tiedon Edithin kuolemasta. "Muistan että seisoin keskellä huonetta ja kaikki sammui ympärilläni. --- Ainoa mitä jäi jäljelle oli syyllisyydentunto. --- En ollut ollut levoton, en ollut omistanut. ajatustakaan sille etten enää koskaan näkisi häntä. --- ryöstin ystävältäni viimeisen ilon jonka olisin voinut hänelle ja itselleni antaa, korvaamattoman yhdessäolon sen kans-

sa joka jättäisi minut ainoaaksi."

Hagar Olsson kertoo tämän syyllisyydentunnon heittäneen varjon koko loppuelämänsä ylle. Vasta kolme vuosikymmentä myöhemmin hän pystyi ottamaan esiin Edithin kirjeet ja julkistamaan ne. Kirjallisen jäämistönsä Edith oli muutamaa runoa lukuun ottamatta hävittänyt, jottei mitään jäisi "ruumismadoille". Säilyneen joukossa on kirjoitusvihkon kanteen epäselvällä käsialalla kirjoitettu viesti: "Onko hän unohtanut minut Hagar emmekö ole toisiimme sidotut elämässä ja kuolemassa --- ihanimpina selkeistä silmänräpäyksistä muistan Hagarin."

KIRJALLISUUTTA:

Hagar Olsson: Ediths brev (Schildts 1973)

Gunnar Tideström: Edith Södergran (Schildts 1949)

Edith Södergran: Samlade dikter (Schildts 1949)
Tulevaisuuden varjo, suomentanut Ja valikoit Pentti Saaritsa (Otava 1972)

Nils Stormbom (toim.)
Suomenruotsalaisen lyriikan antologia (WSOY 1968)

TEKSTI: EVA ISAKSSON